

'GERAARDSBERGEN MONUMENTENSTAD?'

Een balans van twee eeuwen stadstransformatie

Jacques DE RO

Met deze titel "Geraardsbergen monumentenstad?" meent taalkundige Albert Schrever met een overzicht tussen 1936 en 1983 van 19 beschermde monumenten in de oude stad en 15 in de fusiegemeenten in Het Nieuwsblad van 19 juli 1984 "zonder chauvinisme te mogen besluiten dat Geraardsbergen inderdaad een monumentenstad is."¹ Maar voegt hij er aan toe: "Het is echter pas wanneer haar bewoners, en vooral de verantwoordelijken daar bewust van zijn, dat die monumentenrijkdom toeristisch kan worden gepropageerd, de Oudenbergstad ten bate". Deze bewustwording is er gekomen maar too little too late... De pittoreske binnenstad, die één van de troeven kan zijn om het lokale toerisme te propageren, heeft helaas door de voortschrijdende stadstransformatie tijdens de laatste decennia veel van haar charme verloren.

Een ode aan toeristisch Geraardsbergen... Heeft de stad nog meer te bieden dan alleen de Oudenberg, het stadhuis, de Marbol, de Sint-Bartholomeuskerk en Manneken Pis? (aquarel op papier, Theo Bruylant, jaren 1950)

De balans

Wie vandaag als toerist een stad bezoekt, hoopt naast musea en tijdelijke tentoonstellingen vooral het bouwkundig erfgoed te bezichtigen. Dit kunnen religieuze gebouwen zijn zoals kerken, kloosters en abdijen of profane bouwwerken van uiteenlopende aard: stadhuisen, belforten, verdedigingstorens, herenhuizen... enz.. Voor sommigen zijn dan weer fabrieken, stations, bruggen, fonteynen ... de moeite waard voor een uitstap. Wanneer we de moderne

geschiedenis van Geraardsbergen overschouwen, dan stellen we vast dat de stad een rijke waaier aan gebouwen bezat die menig bezoeker zou bekoren. Helaas is de zorg voor het behoud en de restauratie van de architecturale pareltjes in de verdere stadstransformatie, die we kortom kunnen omschrijven als de historische evolutie van de stedelijke bebouwing, nooit echt ter harte genomen. Het is helaas een verhaal geworden van afbraak en banalisering van de woonomgeving. Tijd voor een korte reis door twee eeuwen stadstransformatie

om de balans op te maken...

De Franse revolutie

Op de website van Geraardsbergen lezen we dat de Sint-Adriaansabdij, "die dankzij de verering van de Heilige Adriaan als pestheilige, een dusdanige aantrekkingskracht én uitstraling ontwikkelde dat Geraardsbergen op een bepaald moment zelfs Adrianapolis werd genoemd". De komst van de Franse bezetter in 1794 brengt hierin abrupt verandering, waardoor de stad aan betekenis verliest. Het is het begin van een steeds veranderend

1. In 2006 telt Geraardsbergen 21 beschermde monumenten, 5 beschermde stadsgezichten en 2 beschermde landschappen; voor de 15 fusiegemeenten zijn dat 17 beschermde monumenten, 3 beschermde dorpsgezichten en 6 beschermde landschappen.

Een virtuele reis doorheen de tijd

Met de nieuwste digitale technologie zou het – zelfs in 3D! – mogelijk zijn Geraardsbergen tussen 1799-2005 te visualiseren, virtueel te doorkruisen en de intussen 35 verdwenen interessante bezienswaardigheden te bekijken. En als virtueel toerist stel ik een persoonlijk verlanglijstje³ samen met:

*** = niet te missen!

** = loont zeker de moeite

* = een bezoek waard.

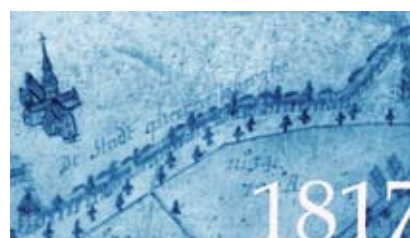
Van de meeste hier vermelde bezienswaardigheden is gelukkig nog iconografisch materiaal bewaard. Dit kan een schilderij (S), een tekening (T) of een foto (F) zijn. Maar van sommige zoals de papierwindmolen bestaat er alleen een grondplan (G). Een getrouwe weergave is niet altijd mogelijk, vooral als we ons zouden baseren op het kaartmateriaal uit het ancien régime. Vaak zijn het niet meer dan rudimentaire schetsen, van bijvoorbeeld de Oudenaardsepoort of de stadsbinnenmolens. Ook de digitale reconstructie van het penitentenklooster of de Sint-Janskapel blijft hypothetisch. Heimwee naar oude gebouwen is niet nieuw. Zo heeft fotograaf Théophile L'Haire (1874-1956) de stenen bruggen over de Dender, een deel van het penitentenklooster en de Sint-Janskapel op doek geschilderd.

stadsbeeld. De benedictijnen worden en op 22 en 27 oktober 1797 (1 en 6 brumaire jaar VI) verdreven en het hele abdijdomein wordt te Gent openbaar verkocht. De Gentse burger Emmanuel Piers laat als nieuwe eigenaar de volgende jaren in fasen de kerk, het conventgebouw, het college, het neerhof, de brouwerij en een deel van de stallen afbreken. Het koor en de vieringstoren van de imposante **abdijkerk*****S zou-

den op 19 september 1799 “door ondermijning geweldigh” zijn ingestort. De abdijsite wordt lange tijd als steengroeve gebruikt voor de lokale woningbouw, terwijl het cultureel erfgoed dat het abdijsleven met zich meedroeg zo goed als verdwenen is.² Van de abdijgebouwen resten nog enkel het poortgebouw, het prelaatskwartier en het koetshuis. Onder het Franse Keizerrijk komt ook de stadsomwalling als feodaal overblijfsel in het vizier. De Franse bezetter besteedt op dat ogenblik bijzondere aandacht aan de uitbouw van het weggennet om de economische ontwikkeling van de stad en de streek te bevorderen. De stadsdoorgangen zouden het economische leven belemmeren en de stad ontsieren. De resten van de **Gentsepoort***T, samen met het wachthuisje, sneuvelen in 1807. Twee jaar later, in 1809, worden ook de restanten van de **Brusselpoort***ST neergehaald.

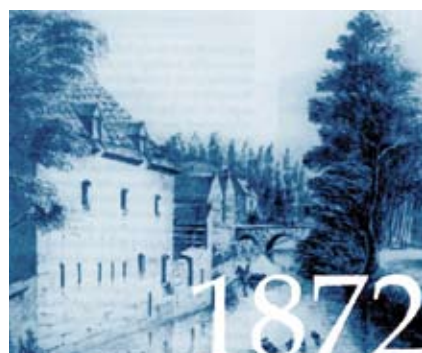
Onder koning Willem I

Deze afbraakpolitiek wordt verder gezet tijdens het Hollands bewind. De winter van 1816-1817 is extreem koud. De arme bevolking lijdt honger en om een volksopstand te voorkomen ziet de regentieraad zich verplicht 70 haveloze inwoners aan het werk te zetten. Hiervoor ontvangen zij een karig inkomen om hun gezin te voeden. Het plan uit 1810, dat door hen wordt uitgevoerd, bestaat uit het slopen van de vervallen **stadsmuur*****ST tussen de Dierkost en de verdwenen Brusselpoort en het aanleggen van een ‘promenade’ op het vrijgekomen terrein. De muur loopt over de hele lengte van wat nu de *Vesten* heet en telt op regelmatige afstand een veertigtal opeenvolgende spaarbogen op pijlers met bovenop een walgang. De stadsgrachten moeten al veel vroeger gedempt zijn. De **Oudenaardsepoort***T, die tijdens

2. G. VAN BOCKSTAELE, *Het cultureel erfgoed van de Sint-Adriaansabdij van Geraardsbergen 1096-2002*, Geraardsbergen, 2002, p. 50-51.

3. De lezer kan hier, al naargelang zijn voorkeur, een ander verlanglijstje samenstellen.

het ancien régime dienst deed als stadsgevangenis, wordt in 1823 omschreven als “een al averhoud gebouw 't welk dreigt in te storten en het uitzicht der stad bedekt”. In 1827 wordt de Oudenaardsestraat heraangelegd, voldoende reden om het poortgebouw te slopen. Muurresten uit bak- en zandsteen zijn nog te zien op postkaarten uit de belle époque.

Langs de Dender

De bouwvallige **Buizemontpoort**^{*T}, die volgens de bewindslieden een architecturale noch historische waarde voor de stad Geraardsbergen heeft en volgens hen niet bewaard moet worden, wordt in 1844 afgebroken. Hiermee verdwijnt het laatste zichtbare rest van de stadsomwalling uit het straatbeeld van de bovenstad.⁴

Na een lange economische recessie tijdens de jaren 1840, krijgt de lokale economie gedurende het volgende decennium een sterke stimulans met een opbloei van de lucifers-, sigaren-, textiel- en kantnijverheid. De twee gemetselde **boogbruggen**^{**SF}, die sedert de middeleeuwen de boven- met de benedenstad verbinden, maken het waterverkeer beperkt tot kleine boten. Aanvoer van grote boomstammen voor de lucifersnijverheid wordt pas via de Dender mogelijk na afbraak van beide bruggen in 1855 en 1864. Zij worden vervangen door een houten draaibrug.

En er gebeurt nog meer rond de rivier! In 1866 wordt begonnen met de kanalisatie van de Dender. Een aanzienlijke obstructie zijn de drie **stadsbinnenmolens**^{***T}, waarvan de vroegste vermelding uit de 12de eeuw dateert. Zij bevinden zich op de plaats, waar thans het sluis- en

stuwenselsel zich bevindt tussen de Molenstraat en de Sasweg. In de 15de eeuw komen zij in het bezit van de Sint-Adriaansabdij. Hoewel T. Lamal, die in 1864 het plan tekent van een gekanaliseerde Dender tussen Ninove en de grens met Henegouwen, opteert voor hun behoud, worden zij in 1868 afgebroken.⁵

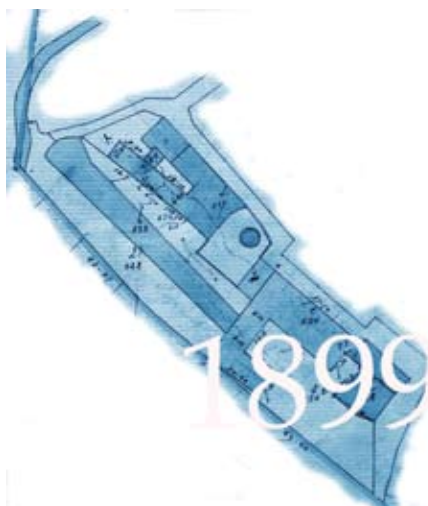
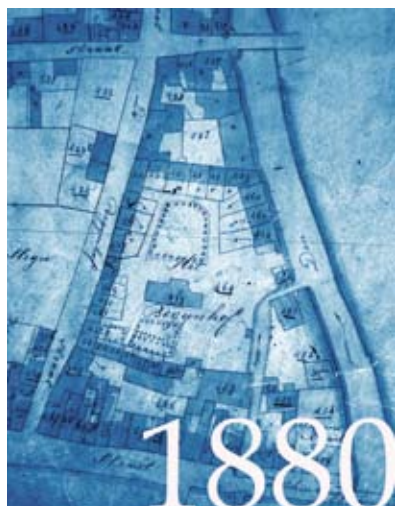
Tussen beide bruggen

Met het oog op de realisatie van een gekanaliseerde Dender, wordt tegelijk gedacht aan de aanleg van een kade voor het laden en lossen van goederen. Dit is in het stadscentrum onmogelijk want de gebouwen tussen beide bruggen leunen tegen de oever van de rivier. De enige oplossing is de afbraak. Het **penitentenklooster**^{**ST}, gelegen aan de rechteroever, komt in 1797 leeg te staan, nadat de kloosterzusters er door de Franse bezetter zijn verdreven. In 1805 wordt het convent omgebouwd tot kazerne. Nadat de gendarmen in 1872 verhuisd zijn naar een nieuw gebouw aan de Lessensepoort, worden de kapel en kloostergebouwen in de loop van de volgende jaren gesloopt. Aan de linker-oever staan, vooral in de ogen van de liberalen, eveneens gebouwen die niet langer een functie hebben en afgebroken moeten worden. De **Sint-Janskapel**^{**SF}, gesitueerd op de hoek van de Grotestraat met de Begijnhofkaai, gaat minstens terug tot de late 14de eeuw en biedt eeuwenlang onderdak aan de armen. In 1868 komt het gebouw leeg te staan en na verwerving door de stad, wordt de kapel afgebroken in 1877.⁶ Drie jaar later, in 1880, ondergaat het naburige **begijnhof Sinte Margareta**^{***GF} hetzelfde lot. De eerste vermelding dateert van

4. J. DE RO, i.s.m. D. SURDIACOURT, M. VAN TRIMPONT, J. COPPENS, L. BEECKMANS, N. DE BROUWER, N. VAN LIEFFERINGE, G. WELLEMANN, *De Muur rond Geraardsbergen. Van gesloten naar open stad*, Geraardsbergen, 2009, p. 158-172.

5. J. DE RO, *Waterkracht versus drijfkracht. Evolutie van de watermolens in Geraardsbergen en deelgemeenten*, in *Gerardimontium*, nr. 194, 2004, p. 71-75.

6. J. DE RO, *Het Sinte Jans Godshuys “tot secours vanden ghemeenen aermen deser stede Gheeraertsberghe”*, in *Gerardimontium* nr. 259, 2015, p. 3, 8-9.

1247. Het omvat 24 huisjes rond een met bomen omringde binnentuin met centraal de begijnhofkerk. Het laatste begijntje overlijdt er in 1843; nadien vinden vooral verpauwerde families, ondersteund door het armenbestuur, er een onderdak. In 1865 wordt het begijnhof stadseigendom, die jarenlang een twistappel blijft tussen katholieken en liberalen tot de uiteindelijke afbraak in 1880 voor de bouw van de Rijksmidschool.

De belle époque

Geraardsbergen lijkt tijdens de belle époque een schilderachtig provinciestedje met leuke hoekjes om te vertoeven. Dat suggereren althans de talrijke postkaarten van fotografen, zowel van binnen als van buiten de stad. De handel floreert in de hoofdstraten die gevuld zijn met winkels met houten puiken en uithangborden. Er rijzen

her en der statige herenhuizen, op de Markt wordt in 1893 een gietijzeren **kiosk**^{***F} geplaatst; vijf jaar later komt, als gevolg van de groeiende binnenscheepvaart, over de Dender een metalen **voetgangersbrug**^{**TF}, ontworpen door Arthur Vierendeel (1852-1940).⁷ De **papierwindmolen**^{*G}, die in 1771 door Antonius Albrecht Van Santen vermoedelijk werd opgericht op het puin van een verdedigingstoren nabij de latere Papiermolenstraat, loopt in 1896 brandschade op en gaat drie jaar later, in 1899, tegen de vlakte.⁸

Het interbellum

Terwijl het economisch leven sputtert, neemt het toerisme in Vlaanderen een enorme vlucht. Het succes van de *Vlaamse Toeristenbond* (V.T.B.) na haar oprichting in 1922 dringt door tot in Geraardsbergen. Al in 1923 wordt een lokale afde-

ling gesticht en krijgt de Oudenberg vijf jaar later een oriëntatietafel.⁹ Maar het duurt tot maart 1937 vooraleer onder impuls van burgemeester-senator Guillaume De Nauw te Geraardsbergen de *Vereniging voor Vreemdelingenverkeer* (V.V.V.) wordt opgericht met als doel het toerisme in de stad te bevorderen. Medio juni van datzelfde jaar houdt de V.T.B. er zijn landdag en een maand later sticht de lokale afdeling van de socialistische partij *Arbeiders -Toeristenbond De Natuurvrienden* (A.T.B. De Natuurvrienden).¹⁰ Terwijl vanuit diverse hoeken de uitbouw van de vrije tijd wordt gestimuleerd, raken de monumenten in Geraardsbergen stilaan in verval bij gebrek aan onderhoud. Uitzondering vormt de 15de-eeuwse fontein de *Marbol*, waar bij de verweerde pinakel in 1935 vervangen wordt door een hogere zuil.¹¹

7. J. DE RO, *Verdwenen pronkstuk. De kiosk op de Markt van Geraardsbergen 1893-1965*, in *Gerardimontium*, nr. 257, 2014, p. 7-10; F. IMBO, *Arthur Vierendeel 1852-1940*, in *De Heemschutter*, nr. 180, 2001, p. 24.
8. J. DE RO, *Monumenten van papier en karton. De moderne geschiedenis van Geraardsbergen op maat van papiermakers, drukkers en fotografen*, Geraardsbergen, 2012, p. 34.
9. Geeraard, 12 augustus 1928, p. 1, k. 1: *Gouwddag V.T.B.: (...) Wij mogen het toch wel zeggen dat onze stad door zijn schoone ligging een klein middelpunt van toeristen kan worden en dat de honderden bezoekers uit zoovele streken van ons land, voor onze nog te veel onbekende stad, propagandisten zullen zijn om onze bekoorlijke plek wijder te doen kennen in zijne bijna ongeëvenaarde natuurschoonheid*".
10. *Toerisme. Landdag van den Vlaamschen Toeristenbond te Geeraardsbergen op 12 en 13 juni 1937 met bijdragen over de geschiedenis van Geraardsbergen*; R. BAERT, O. GEERTS, E. BARTELS e.a., *Het verenigingsleven van Geraardsbergen in 1985*, Geraardsbergen, 1985, p. 7-8, 121-122.
11. J. VAN MELLO, *Van Gerardimontium tot Geraardsbergen*, Tielt, 1977, p. 135.

AAN DE ALARMBEL!

Onze aandacht voor het slopen van het waardevol bouwkundig erfgoed van Geraardsbergen gaat terug tot 1977. In dat jaar schrijf ik hierover mijn allereerste artikel voor de lokale pers. Directe aanleiding is de afbraak van de oude rijkswachtkazerne – uit 1872 en niet 1830, zoals aangegeven in het artikel – in de Lessensestraat. In feite gaat het om de noodkreet van een jonge student, die met lede ogen het uitzicht van zijn geboortestad snel ziet veranderen. Een verandering die, ondanks de waarschuwing in het artikel, de volgende decennia niet meer te stuiten valt en zelfs in zodanige proporties, dat het haast ongeloofwaardig⁹ is.

Negentiende-eeuws Geraardsbergen verdwijnt¹⁰

In een tijd waarin de bulldozers steeds vlugger de historische bouwwerken in de steden opruimen om plaats te maken voor koel-functionele complexen, wordt het steeds moeilijker een brok verleden voor het nageslacht te redden.

Ook Geraardsbergen heeft een hele geschiedenis achter de rug! Alhoewel de stad trots mag zijn op haar negeneeuwenoud bestaan, blijft er nog weinig rechtop staan. Dit is te wijten aan de talrijke oorlogen, plunderingen en branden die de Denderstad jarenlang teisterden.

Momenteel is het stedelijk landschap van Geraardsbergen nog overwegend negentiende-eeuws. De voorbije eeuw was immers voor de sterke burgerlijke elite van de stad een gouden tijdperk. De meeste gebouwen droegen dan ook haar stempel. Zij liet hoge ruime herenhuisen optrekken in de voornaamste straten van het centrum, terwijl haar neogotische “kastelen” aan de rand van de stad prijkten. Daarnaast was er ook nog de bloeiende textiel-, lucifers- en sigarennijverheid, die fabrieken, machines en werkkrachten vereisten. De primitieve woningen van de eerste arbeidersfamilies getuigden de grote kloof tussen rijk en arm.

De laatste jaren is er veel veranderd. De niet renderende “kastelen” werden onverbiddelijk gesloopt: het kasteel Van Cleemputte (1876) stond als een trouwe

wacht aan de toegangsweg tot Overboelare, maar kreeg reeds in de vijftiger jaren de genadeslag. Hetzelfde lot onderging enkele jaren geleden het veel oudere “Boudewijnkasteel” dat in de omgeving van de Vierwindenstraat stond. Maar ook de eerste fabrieksgebouwen – waarachtige musea voor Industriële Archeologie! – moesten wijken voor rechtlijnige flats en administratieve kantoren. Dit gold reeds vroeger voor de oude lucifersfabriek van G. Mertens te Overboelare, maar het beslist nu ook op voor de ruime textielfabriek van H. & J. Flamant (1870) in de Denderstraat. De nog bestaande sigarenfabrieken dienen nu als opslagplaatsen, maar zijn nog lang niet beveiligd voor afbraak. Ook de verdwijning van een unieke steenbakkerij nabij het kerkhof te Goeferdinge is een betreurenswaardig feit. Het is niet alles! De recente flatbouwwoede veegde tal van negentiende-eeuwse burgerhuizen van de kaart en bezorgde de oude stadskern een wansmakelijk uitzicht. De tegenwoordigheid van nieuwe voorgevels op de Markt en de systematische “modernisering” van de Brugstraat zijn hiervoor een ontersprekelijk bewijs. Daarnaast zijn een paar puike gebouwen in dit geklasseerd decor sterk aan het vervallen. Bekijken we even nabij de hoofdkerk de zeer oude “pastorij”, die sinds lang op een geplande restauratie wacht. Verder verdient ook het statige bankiershuis in Empirestijl (1817), dat vanaf

1872 de “Liberale Kring” heet, een grondige opsmuk. Kan men het voorbeeld niet volgen van de provinciehoofdstad, die sinds enkele jaren alles in het werk stelt om elke oude steen een nieuw leven te schenken? Vergeten we ten slotte niet dat “het kwartier van de maréchaussée” (1830), beter bekend als de Rijkswachtkazerne in de Lessensestraat, nog deze maand uit het vertrouwd stadsbeeld verdween!

Vandaag luidt opnieuw de alarmklok: de pittoreske witgekalkte huisjes met hun prachtig Onze-Lieve-Vrouwbeeldje, gelegen in de klimmende Oudenbergstraat krijgen binnenkort de genadeslag...! Is het niet beter dáár bijvoorbeeld een folkloristisch museum in te richten dan een onsympathiek aluminiumhuis uit de grond te stampen? Wij vonden deze huisjes reeds terug op de oudste kadasterplannen (1835) en zoals sommigen beweren zijn het de resten van een oude hoeve! Ook het goed verborgen “Fort Vanderhaegen” in de Hunnegemstraat eist een dringende oproep tot klassering. Wij mochten met vreugde vernemen dat eindelijk de achttiende-eeuwse gebouwen van de Sint-Adriaansabdij een kostelijke restauratie krijgen, maar krijgt de negentiende eeuw dan nu ook haar beurt? Wil Geraardsbergen de parel blijven van de Vlaamse Ardennen, dan berust de taak bij het stadsbestuur en bij de bevolking te waken over de weinig nog resterende gebouwen die een roemrijk verleden haar nalieten.

De oude rijkswachtkazerne gaat in 1977 tegen de vlakte (Verzameling Ph. Haegeman)

12. Wie had ooit gedacht dat bijv. het Sint-Jorishof en het Volkshuis op de Markt, de stadsschouwburg in de Steenstraat, brouwerij Concordia en Fort Vanderhaegen in de Gasthuisstraat...enz. nadien zouden gesloopt worden? (zie verder in het artikel)

13. Het Volk, 24 juli 1977.

"'t Schijnt dat men toch eens gaat beginnen met onzen marbol te herstellen, want we hebben er bouwkundigen met plans gezien. Het is te hopen dat men het eenigste publiek monument dat Geeraardsbergen nog bezit toch ook naar de knoppen niet helpt! Wij zijn al slachtoffer van genoeg kemels." (GEERAARD, 12 september 1926)

De zogenaamde *Stadsteekenschool*^{*TF} in de Buizemontstraat naar een ontwerp van René Van Damme uit 1896 krijgt kort na de oorlog een negatieve weerklank. Nog steeds bekend als *den Academie*, is de school in 1944 tijdelijk een soort interneringskamp voor al dan niet vermeende collaborateurs, dat beveiligd wordt door gewapende wachtposten¹⁴. Toch is dit neoclassicistische gebouw al in 1937 naar een ontwerp van Jules Birmant vervangen door een weinig pretentieuze nieuwbouw met een nieuwe pedagogische functie.¹⁵

De Tweede Wereldoorlog

Bij het uitbreken van W.O. II in mei 1940 zorgt het opblazen van de twee Denderbruggen door de Engelsen voor heel wat schade aan het stadscentrum. Hierbij gaat ook de voetgangersbrug verloren. Op 17 mei wordt het *stationsgebouw*^{**TF}, een zogenaamd *station de ville* naar een ontwerp van Jean Pierre Cluysenaer (1811-1880), door een hevige brand in de as gelegd. Het symmetrisch gebouw dateert uit 1855 en was opgetrokken in Vlaamse neorenaissancestijl.

'The Golden Sixties'

"De schoonheid onzer stad betekent hoe langer hoe minder een utopie in de steeds ruimer wordende toeristische bedrijvigheid. Misschien schatten vele stadsgenoten het mooie er niet van, maar men hoeft enkel te spreken met vreemdelingen om er zich van te verge-

wissen in welke mate het karakter en ligging worden gewaardeerd" (GEERAARD, 1 juni 1952)

Expo '58 betekent voor België de aanzet van een hele vernieuwingsbeweging en het geloof in de ongebreidelde toekomstmogelijkheden, ook op het architecturale vlak. Met de hoogconjunctuur tijdens de jaren 1960 wordt de welvaartstaat een feit. Burgemeester Philemon Vander Putten wil de toeristen naar de stad lokken met de transformatie in 1962 van het domein van de voormalige Sint-Adriaansabdij tot een *Toeristisch Centrum* met pretpark, sprookjesbos, visvijver, dierentuin en museum. De consumptiemaatschappij is in volle expansie en al wat oud of traditioneel is, wordt niet altijd meer als waardevol ervaren. De *herenwoning Van Santen*^{**F} met aangelegde tuin en stallen, dat op de grens met Overboelare en rechtover de voormalige rijkswachtkazerne is gelegen, dateert nog uit de 18de eeuw, maar verdwijnt omstreeks

14. M. VAN TRIMPONT, *Terugblikken op Geraardsbergen tijdens de oorlogsjaren 1940-1945. Een bijdrage tot de geschiedenis van het Geraardsbergse in de Tweede Wereldoorlog*, Geraardsbergen, 2004, p. 53.

15. Ook bekend als *Nijverheidsschool* of *Ecole Industrielle* tot wanneer in april 1939 eerst de Rijksmiddelbare en gemeentelijke Lagere Jongensschool en in 1949 het Koninklijk Atheneum voor jongens er gehuisvest wordt. Momenteel is dit de basisschool Centrum.

1960 uit het straatbeeld.¹⁶ Het blijft jarenlang braakliggend terrein tot het uiteindelijk als stadsparking gebruikt wordt. Minder bekend is de **herenwoning Meeüs**TF** met fronton en oculus, dat links van het poortgebouw en haaks op de Abdijstraat is gelegen en in 1873 opgericht werd door waterdokter Modeste De Cock, vermoedelijk als gastenverblijf voor zijn patiënten.¹⁷ Omstreeks 1962 wordt het gesloopt om plaats te maken voor een nieuw gebouw van de Federale Overheidsdienst Financiën¹⁸. Iets verderop, in de hovingen van het *Zusterhuis* langs de Boelarestraat moet het **torentje La Belvédère***F** in 1963 wijken voor de aanleg van een overdekt zwembad. Dit tuinpaviljoen gaat vermoedelijk terug tot de heropbouw in 1694 van een oude verdedigingstoren of rondeel door Longinus Foucquier (1626-1703), abt van de Sint-Adriaansabdij, en staat dan bekend als *De Verloren Kost*.¹⁹ In 1965 wordt de kiosk naar een ontwerp van art nouveau architect Benjamin De Lestré (1865-1928) neergehaald om plaats te ruimen op de Markt voor het aangroeiend wagenpark. Drie jaar later, in 1968, wordt zijn stijlvolle **woning met erker en daktoren***TF** uit 1899 op het Stationsplein afgebroken en op de plaats een appartementsgebouw opgericht. Ook zijn twee **aanpalende burgerwoningen***TF**

Beschermde monumenten in Geraardsbergen (2016)

In de stad zijn 32 gebouwen beschermd, 25 in de boven- en 7 in de benedenstad. In de bovenstad zijn dit de Sint-Adriaansabdij in de Abdijstraat (nr. 10), de Dierkost in het Boerenhol, het Oudenbergkasteel op de Oudenberg (nr. 3B), 2 arbeidershuisjes in de Oudenbergstraat (nrs. 52-54), 2 enkelhuizen in de Brandstraat (nrs. 4 en 6), 2 dubbelhuizen in de Duivenstraat (nrs. 3-5), 1 dubbelhuis in de Brugstraat (nr. 9), het *Lombardenhuis* (nr. 45), 2 dubbelhuizen (nrs. 11, 20 = *Ideeënhuis*) en 2 hoekhuizen (nrs. 47 en 64) in de Vredestraat, 1 enkelhuis in de Molenstraat (nr. 23) en herberg *Ons Huis* in de Denderstraat (nrs. 33-35). Op de Markt vinden we de meeste beschermde monumenten met het stadhuis, de Sint-Bartholomeuskerk, de dekenij-pastorij (nr. 34), 2 rijhuizen (nrs. 46-48), 1 dubbelhuis (nr. 49), 1 breedhuis (nr. 50) en de *Liberale Kring* (nr. 47). Verder nog de fontein *Manneken Pis* en *Marbol*. In de benedenstad gelden als beschermd monument de Rijksmiddelbare school en dienstgebouwen aan de Begijnhofkaai (nr. 10), het

Het herkenningsteken voor beschermd onroerend erfgoed op de voorgevel van de woning, Vredestraat nr. 11 (Foto J. De Ro)

Onze-Lieve-Vrouwhospitaal (Grotestraat nr. 20A en Kattestraat nr. 3), 1 hoekhuis in de Grotestraat (nr. 37), de kapel Sint-Macharius en de priorij Hunnegem in de Gasthuisstraat (nr. 98), het Sint-Catharina-college in de Collegestraat 11 en *hotel Geeraard* in de Lessensestraat (nr. 36). Tenslotte genieten *de Muur* in de Oudenbergstraat en op de Oudenberg evenals het sluis- en stuwensysteem aan de Sasweg een beschermd statuut, terwijl *de Bleek* een beschermd landschap is.

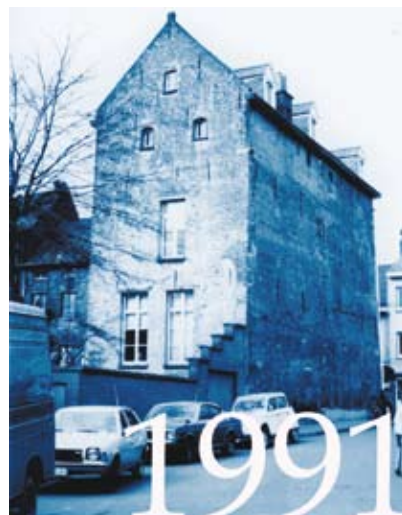
16. Genoemd naar de bekende eigenaar Auguste Van Santen, (1809-1880), dokter en liberaal burgemeester van Geraardsbergen in 1849-1852.
17. In 1944 legateert de laatste eigenaar Paul Guillemin het vruchtgebruik van deze woning aan een ver familielid, Eugène Marie Charles Meeüs (1922-1951), dokter te Brussel.
18. SAGer (Stadsarchief Geraardsbergen), *Bouwaanvragen* 1959.
19. J. De Ro e.a., *De Muur rond Geraardsbergen...*, p. 200.

uit hetzelfde bouwjaar ondergaan kort daarop hetzelfde lot. Het **Baudewynkasteel**^{*F}, opgetrokken in 1872 in neoclassicistische stijl aan de Vierwindenstraat, is later bekend als de 'campagne' en doet decennialang dienst als buitengoed voor de leerlingen van het Sint-Catharinacollege. In 1969 wordt het neergehaald²⁰.

De jaren 1970 tot 2008

De volgende decennia raakt de Oudenbergstad volledig in de greep van de stadstransformatie, wat lokaal geïnterpreteerd wordt als de bouw van moderne appartementsblokken ter vervanging van oude 'afgeleefde' stadswoningen. En de lijst van gesloopte panden is lang! Toch zijn er enkele die in het oog springen en die zeker menig toerist zou opgemerkt hebben. Zo gaat in 1971 de **herenwoning De Schreye**^{**F} met binnenhof, die zich op de hoek bevindt van de Wijngaardstraat met de Gentsestraat en uit 1899 dateert, tegen de vlakte.²¹ Hier staan vandaag appartementsblokken met tussenin eveneens braakliggende percelen. Een ander opvallend gebouw is het voormalige **bankhuis T'Sas**^{**F} in de Gasthuisstraat, dat in 1984 wordt afgebroken om een doorgang te realiseren met de BNP Paribas Fortis bank in de Lessenestraat.²² Dit herenhuis van het dubbel huistype onder een leien mansardedak had het uitzicht van een frivool landhuis met voortuin. De stadstransformatie zet zich vooral door in de bovenstad. Ook hier hebben de bouwpromotoren het vooral gemunt op vaak fraaie burgerwoningen, waarbij na afbraak grote kavels vrijkomen voor de bouw van moderne appartementen. Op de Kaai verdwijnt in 1990 het imposante **herenhuis De L'Arbre**^{**F} met bel-étagebalkon, rondbooginrijpoort en opvallend

20. J. DE RO, *Het Baudewynkasteel, een verdwenen rentenierswoning op de Oudenberg te Geraardsbergen*, in *Gerardimontium*, nr. 214, 2007, p. 15-27.

21. Genoemd naar de eigenaar Victor De Schreye († 1918), eigenaar-uitbater van een lucifersbedrijf in de Gentsestraat.

22. Verwijst naar de eerste eigenaar Auguste T'Sas-Delbar, bankier.

hoog schilddak met vorstkam.²³ Op de hoek van de Brugstraat met de Molenstraat gaat het jaar daarop, in 1991, de 18de-eeuwse **herenwoning D'Hondt**^{**F} met mooie Lodewijk XV-deur tegen de vlakke.²⁴ In de beboomde achtertuin komen ook het prettig eenlaags tuinhuisje met rondboogdeurtje in een zandstenen omlijsting en een voormalige sigarenfabriek onder de slopershamer. De afbraak is gebeurd kort nadat vernomen werd dat de hele site op de lijst van beschermde monumenten zou komen!²⁵ Maar zelfs als een woning behouden blijft, kan een grondige verbouwing alle charme doen verdwijnen, wat gebeurd is in 1978 met de **witgekalkte laat-19de eeuwse arbeidershuisjes**^{**F} met pittoresk Onze-Lieve-Vrouwekapelletje langs het Oudenbergstraatje. Na de opening van het Arjaantheater in de Zonnebloemstraat in december 1992, komt de oude **stadsschouwburg Sint-Adriaan**^{*F} in de Steenstraat leeg te staan. Met de afbraak in 1995 van de voormalige zaal van de Sint-Adriaansgilde uit 1767 verdwijnt meer dan twee eeuwen cultuurgeschiedenis.²⁶ Op de Markt moet in 2000 het oude **Sint-Jorishof**^{**F} met boven de spitsboogpoort het wapenschild van de Sint-Adriaansabdij wijken voor de bouw van een bankgebouw²⁷ en wat hogerop verdwijnt nog vijf

jaar later, in 2005, de gecementeerde art deco voorgevel uit 1923 van het **Volkshuis**^{**F} met café, feest- en cinemazaal.

Op het industrieel archeologisch vlak valt voor de toerist in de stad nog weinig te ontdekken. De lucifersfabrieken, ontstaan in de loop van de 19de eeuw, zijn allang opgeofferd aan de woningbouw. Her en der in de stad zijn in achtertuinen nog sigarenfabriekjes te vinden, maar meestal in vervallen toestand of op het punt afgebroken te worden. De **graanwatermolen De Ceuleneer**^{*F}, gelegen aan de Molenbeek en buiten de Oudenaardsepoort (thans Papiermolenstraat), wordt gesloopt in 1965.²⁸ De oudste vermelding dateert van 1259 en voor 1600 was de molen voorzien van de zogenaamde *Dutsvijver*. In de onmiddellijke nabijheid wordt in 1859 de gasfabriek²⁹ opgericht om de stad van gasverlichting te voorzien. De laatste van de drie **gashouders**^{*F} wordt gesloopt in 1979.³⁰ De **watertoren**^{*F} uit het begin van de 20ste eeuw, die opgepompt Denderwater stockeerde voor de ketels van de stoomlocomotieven, wordt neergehaald in 1986.³¹ Het textielbedrijf Flamant, dat in diverse bouwfases tussen 1868 en 1966 tot stand komt in het binnenbouwblok tussen de Dender-, de Weverij- en de Sint-Annastraat en de Zakkaai,

23. Genoemd naar de bekende eigenaar Charles De l'Arbre (1837-1904), katholiek burgemeester van Geraardsbergen in 1886-1895.
24. Genoemd naar Charles D'Hondt (1837-1907), sigarenfabrikant.
25. D.V., "Nieuwe beschermde monumenten, in *Het Volk*, 22 maart 1991; A. SCHREVER, *Ook zeven particuliere monumenten worden in voorontwerp opgenomen*, in *Het Nieuwsblad*, 13 maart 1991: de tuin zou een beschermd stadsgezicht worden, maar werd nadien volgebouwd.
26. *De Stadsschouwburg Geraardsbergen gaat definitief onder de slopershamer*, in *Het Nieuwsblad*, 23 januari 1995.
27. Laatst bekend als *Huis Brecx*, met de verwijzing naar de laatste eigenaar. Vroegere bekende bewoners zijn Cyrille Spitaels (1819-1881), bankier-politicus en Désiré Declercq, notaris-fotograaf.
28. De watermolen werd vanaf 1845 uitgebaat door achtereenvolgens Guillaume (1845-1859), Antoon (1859-1866), Louis (1866-1912) en Oscar De Ceuleneer (1912-1950).
29. RAG (Rijksarchief Gent), *Openbare Werken Geraardsbergen 1830-1906*, doos II^B nr. 17: van de voorgevel van de gasfabriek bestaat nog een bouwtekening. Het gaat om een langwerpig gebouw onder zadeldak met middenrisaliet bestaande uit twee bouwlagen en zeven traveeën met rondboogvensters en -deuren en twee zijgebouwtjes van een bouwlaag met telkens drie traveeën met rondboogvensters. In 1933 wordt de gasproductie stopgezet, de fabriek raakt in verval en wordt later in fases afgebroken ten voordele van de woningbouw.
30. N.N., *Geraardsbergen 1859-1984. Historiek van 125 jaar gasbedeling*, Geraardsbergen, 1984, p. 13, 43. Dit in schril contrast met Gent, waar de gashouders langs de Gasmeterslaan worden gerestaureerd om nadien bezocht te worden.
31. J. DE MIL, *Geraardsbergs station grondig vernieuwd en uitgebreid. Watertoren voor oude stoomtreinen sneuvelt*, in *De Beiaard*, 19 oktober 1986.

“De troeven van Geraardsbergen” (2016)

Met deze titel wordt op de website van de stad de toerist aangesproken die een bezoek wil brengen aan de Oudenbergstad. Vooreerst is de stad bekend om haar 3 M's: Muur, Manneken Pis, Mattentaart. Historische gebouwen die de toerist moeten bekoren zijn: Sint-Bartholomeuskerk, Stadhuis, Marbol, Onze-Lieve-Vrouwhospitaal, Hunnegemkerk, Sint-Adriaansabdij, Rijksmidschool, Dierkost, Liberale Kring, Sint-Catharinakerk en de Kapel op de Oudenberg. Minstens zes gebouwen zijn niet meteen toegankelijk. Verder worden vijf musea vermeld: Geraardsbergs Heemkundig Archief (dat in feite geen museum is), De Permanensje (Toeristisch infokantoor en Streekbezoekerscentrum), Geraardsbergse musea (omvat het Lucifersmuseum, het Chantillykantmuseum, het Brouwerijmuseum, het Pijpenkabinet en het Sigarenmuseum), Huis Manneken Pis en Museum 't Aloam. Maar wellicht is de natuurbeleving in en rond de stad voor velen de belangrijkste troef met het Provinciaal Domein De Gavers, het natuur- en milieueducatiecentrum De Helix, de natuurreservaten Moenebroek, Rietbeemd, Kortelake, Raspaillebos, Boelaremeersen, Gemene Meers en de ijskelder van de Sint-Adriaansabdij als vleermuizenreservaat. Jaarlijks terugkerende evenementen, die veel volk trekken zijn Krakelingen en Tonnekensbrand in februari en de Processie van Plaisance in augustus. Volgens de website is er in en rond de stad kortom: “Zoveel te beleven!”

De toestroom van toeristen naar de stad kan deels gemeten worden door hun bezoek aan de Permanensje. Uit het aantal geregistreerde bezoeken tussen 2007 en 2015, leren we dat hun aantal verdrievoudigd is tussen 2007 en 2011, overigens een topjaar. Pas in 2015 wordt dit overtroffen dankzij de Davidsfonds Zomerzoektocht. Reiswebsite Tripadvisor heeft voor een bezoek aan Geraardsbergen een top 9 samengesteld: 1° de Muur, 2° Manneken Pis, 3° Provinciaal Domein De Gavers, 4° Oudenbergka-

Geraardsbergen gaat voor toerisme: de nieuwe infostand van de stad op de Lentebeurs in het Gentse Congrescentrum in maart 1990

pel, 5° Manneken Pismuseum, 6° Sint-Bartholomeuskerk, 7° Stadhuis, 8° Sint-Catharinakerk en 9° Binnenspeeltuin De Grote Giraf.³²

In de stad kan de toerist overnachten in de Lessensestraat in hotel Geeraard of in hotel Grupello, in de Nieuwstraat in B & B Casa Dodo. Over deze toerist vernemen we meer van Marc Meul, die als uitbater van de B & B meer persoonlijk contact heeft met zijn gasten. Zo kent de vakantieganger Geraardsbergen vooral door de Muur. Slechts een minderheid weet dat het een oude stad is. Het aantal bezoekers neemt jaarlijks toe. In 2015 waren 6 op de 10 buitenlanders. Ze vinden het een mooi stadje, wel met veel leegstand, nogal steil

en klein, maar hierdoor is alles gemakkelijk bereikbaar. Reizigers komen om uiteenlopende redenen in de stad overnachten: voor de Muur, een bezoek aan de verre familie, voor zaken of als tussenstop tijdens een grote fietstocht. Het zijn niet de lokale feestelijkheden maar eerder evenementen van private aard die voor logés zorgen. Niet door de monumenten maar door het toenemende fietsgebeuren zoals de Ronde van Vlaanderen en enkele andere klassiekers staat Geraardsbergen opnieuw op de kaart. Daarbij trekt het fietsenknoppennetwerk buitenlandse recreatiefietsers aan. Dankzij websites als Booking.com en Facebook is de bezettingsgraad van Casa Dodo verzekerd.³³

Tabel: Overzicht van het totaal aantal bezoekers uit binnen- en buitenland aan de Permanensje in 2007-2015

jaar	België	buitenland	totaal	percentage groei
2007	-	-	7.035	0,00%
2008	-	-	7.400	5,19%
2009	-	-	14.845	100,61%
2010	17.145	1.465	18.610	25,36%
2011	19.701	1.632	21.333	14,63%
2012	14.348	1.261	15.609	-26,83%
2013	15.055	1.220	16.275	4,27%
2014	17.887	1.294	19.181	17,86%
2015	30.513	1.316	31.513	64,29%

32. Meer uitgebreid in E. COPPIN, Mattentaart, Muur, Manneken Pis en meer, in Kerk & Leven, 17 augustus 2016, p. 13.

33. Interview met Marc Meul, Geraardsbergen, 18 augustus 2016.

wordt in 1975 stadseigendom. De fabrieksgebouwen worden het volgende decennium afgebroken of krijgen een nieuwe functie. Het majestueuze **stoomhuis**^{**F} uit 1903 met de enorme stoommachine en vliegwiel gaat in 1985 onder de slopershamer. In de benedenstad sluit de *Grote Brouwerij Concordia*, gelegen langs de Hunnegem- en Gasthuisstraat in 1981 haar deuren. In 1994 gaat een groot deel van de fabriekssite waaronder de **brouwzaal**^{***TF} tegen de vlakte voor een sociaal woonproject. Het aanpalende **Fort Vanderhaegen**^{**F}, het laatste voorbeeld van arbeidershuisvesting dat gebouwd werd in 1858, wordt in 2000 afgebroken.

2008: een keerpunt?

Dat het zo niet verder kan met het verdwijnen van al het 'stedeschoon', vindt Lucien Van Schoors, toenmalig archivaris van het Geraardsbergs Heemkundig Archief en stadsgids, wanneer hij in juni 1999 in de lokale pers een oproep doet voor het behoud van de waardevolle historische gebouwen in de binnenstad: *"Als de sloop van oude historische gebouwen zo verdergaat, vrees ik dat ik eerlang de toeristen niets meer zal kunnen tonen van het bouwverleden van Geraardsbergen."*³⁴

In november 2002 wordt onder impuls van het stadsbestuur een *Erfgoedraad* in het leven geroepen met als doel adviezen te formuleren bij de vrijwaring van het bouwkundig erfgoed. Voorzitter Jan Van De Pontsele: *"Ons ultiem levensdoel is toch altijd dat je het waardevolle in onze maatschappij bewaart, verbetert en doorgeeft aan de komende generaties. Zo wil onze*

raad waardevolle gebouwen, mooie plekjes en ongeschonden landschappen beschermen. Daar wordt iedereen wat beter van in een aantrekkelijke omgeving". Aanvankelijk is het enthousiasme groot onder de raadsleden, maar verdwijnt gaandeweg naarmate steeds opnieuw de aanbevelingen, vaak breed uitgestreken in de lokale pers, niet worden gevolgd door de beleidsmensen. Met de regelmaat van een klok verdwijnen oude woningen in de oude stadskern ter vervanging van, zoals de voorzitter het noemt, *"patisserie-architectuur"*.³⁵ De maat is vol wanneer in mei 2008 bij een verbouwing een restant van de 12de- eeuwse stadsomwalling aan de Molenstraat wordt gesloopt. De *Erfgoedraad* is furieus en stelt zich sterk de vraag of alle bouwdoSSIers in de oude historische stadskern vooraf aan een advies bouwcommissie voorgelegd en aan een erfgoedtoets onderworpen worden. Toch is al in 2007 een stap gezet naar een eerste succes met een bezwaarschrift voor de vrijwaring van een historische 18de- eeuwse herenwoning in de Vredestraat nrs. 44-44a. Eigen historisch onderzoek heeft uitgewezen dat het om het vermoedelijke geboortehuis gaat van advocaat-historicus Auguste De Portemont (1818-1886).³⁶ Het stadsbestuur zal uiteindelijk geen bouwvergunning afleveren en de panden worden opnieuw bewoonbaar gemaakt.

De Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed als volwaardig beleidsinstrument

Het besef groeit dat er dringend nood is aan een duidelijke beleidsvisie met betrekking tot de bescherming van het bouwkundig

erfgoed. Een antwoord hierop komt onverwachts uit de hoek van de administrateur-generaal van het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE) wanneer hij in september 2009 de *Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed* (1972-2005) juridisch vaststelt. Hierdoor is er voor het eerst een eenduidige en overzichtelijke lijst bepaald van het in Vlaanderen gebouwde patrimonium met erfgoedwaarde. De inventaris wordt voortaan als volwaardig beleidsinstrument gebruikt. Alle erfgoedobjecten die er in zijn opgenomen, genieten een vorm van behoud voor de toekomst. Voor Geraardsbergen betekent dit dat zowel aan de stadsadministratie als aan de politici, de kans wordt geboden een halt toe te roepen aan de verdere sloopwoede van niet-beschermde waardevolle gebouwen. Aanvragen tot afbraak van waardevol erfgoed door bouwpromotoren kunnen voortaan geweigerd worden. Helaas is intussen bijna 1/3 van alle Geraardsbergse gebouwen, opgenomen in de inventaris uit 1978, al afgebroken. Sommige woningen zoals het *hotel Grupello* in de Lessensestraat staan niet eens op de lijst. Al in maart 2008 is er een werkgroep opgestart onder leiding van architect Koen Vandermynsbrugge met het oog een ontwerp tekst op te stellen van een *Gemeentelijke stedenbouwkundige verordening ter vrijwaring van het woonklimaat en het waardevol bouwkundig erfgoed*.³⁷ Met de implementatie van het nieuwe bouwreglement wordt voortaan de afbraak van waardevolle gebouwen op het grondgebied onmogelijk gemaakt.

In juni 2010 wordt in de schoot van de cultuurraad, als officiële stedelijke adviesraad, een *Erfgoedcommissie* opgericht die zowel het

34. 'Geraardsbergs patrimonium gaat verloren', in *Het Volk*, 11 juni 1999.

35. *Vijf jaar miskend werk van Erfgoedraad in Geraardsbergen. Aanhoudende vernietiging van de stadsrijkdom*, in *De Beiaard*, 9 juni 2006.

36. J. DE RO, "Alles van waarde is weerloos". Een historische herenwoning in de Vredestraat als testcase voor het Geraardsbergse erfgoedbeleid, in *Gerardimontium* nr. 217, 2008, p. 17-19.

37. Hierbij zijn tevens betrokken: Jef Merckaert, architect; Jan Coppens, erfgoedambtenaar; Davina Vandenbossche, stedenbouwkundig adviseur; Eric Wauters, politicommissaris en jurist; Jacques De Ro, historicus.

bouwkundig en landschappelijk als het roerend of immaterieel erfgoed zal behartigen. Net als haar voorganger is haar rol louter adviserend. Met het declasseren in 2012 van een deel van het beschermd landschap *Den Bleek* voor de aanleg van een stadsparking is nog maar eens duidelijk waar de beslissingsmacht ligt en welke de prioriteiten precies zijn³⁸. Afbraak gebeurt nog wanneer door jarenlange leegstand een woning dreigt in te storten. Het 17de-eeuws hoekhuis met de beschermde kruiswegstatie uit 1628 op de hoek van de Dender- met de Vredestraat wordt in mei 2016 neergehaald na het opleggen van een sloopverplichting door de gemeente.³⁷

Slotbeschouwing

Het is onmiskenbaar dat een kleine stad als Geraardsbergen alle troeven in handen had om uit te groeien tot een toeristische trekpleister. Alleen al haar schilderachtige ligging aan de Dender met de beboste Oudenbergtop en het panoramisch vergezicht bekoort meteen de bezoeker. Fotografen ontdekten tijdens de belle époque zelfs de vele pittoreske hoekjes in de binnenstad. Helaas is Geraardsbergen in de loop van de voorbije twee eeuwen steeds minder aantrekkelijk geworden. Het rijke bouwkundig erfgoed waaronder de resten van de stadsomwalling, het begijnhof, de watermolens, de kiosk en enkele statige burgerwoningen zijn uit het stadsbeeld verdwenen. Militaire overheersing, oorlogsge-

weld of functieverlies kunnen aan de oorsprong liggen zoals dit gebeurd is met de abdijkerk, het *Cluysenaer*-station, de *Vierendeel*-voetgangersbrug en de stadsomwalling. Maar meestal zijn het economische motieven, niet zelden verweven met politieke aspiraties, als motor voor de stadstransformatie. Zo zijn enkele gebouwen - die nu beschermde monumenten of zelfs werelderfgoed zouden zijn - moeten wijken voor de kanalisatie van de Dender en ter bevordering van de binnenscheepvaart. En dit met focus op de vooruitgangsgedachte, wellicht op dat ogenblik voor de beleidsmensen de juiste beslissing; doch de geschiedenis heeft ons geleerd dat het de economische positie van de stad uiteindelijk weinig heeft versterkt. Het is helemaal fout gegaan in de naoorlogse periode, waarbij het volledige gebrek aan een duidelijke beleidsvisie over de bescherming van de historische stadskern, heeft geleid tot een quasi kaalslag van de toeristische infrastructuur. Terwijl steden als Gent of Oudenaarde al vanaf het Monumentenjaar 1975 volop inzetten op het behoud en de valorisatie van de bestaande gevelarchitectuur, verschijnen in de straten van Geraardsbergen steeds meer eigentijdse gebouwen, die maar weinig ziel uitstralen. Eigenaars met een geslaagde restauratie van hun woning⁴⁰ worden er niet bedacht met een *Monumentenprijs*⁴¹. Door het nieuwe bouwreglement wordt het een stuk moeilijker niet beschermde woningen te slopen. Toch slagen bouwpromotoren er nog in grote gaten te

slaan in de straatwand door afbraak van naast elkaar staande bescheiden woningen, die niet zijn opgenomen in de *Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed*, zoals recent is gebeurd in de Grotestraat, de Oudenaardsestraat en op de hoek van de Gasthuisstraat met de Gustaaf Verhaeghelaan. Maar ook historische stadstuinen worden niet langer ontzien en dreigen verbouwd te worden door grote nieuwbouwprojecten zoals voor de kloostertuin van Hunnegem of de private tuin van de imposante **herenwoning Borremans**⁴² in neorenaissancestijl uit 1902 op de Vesten. Het verlies van minstens 35 bezienswaardigheden zorgt ongetwijfeld voor een negatieve balans van twee eeuwen stadstransformatie. En is "*Geraardsbergen monumentenstad?*" Neen, want het aanbod is doorheen de tijd zodanig verschaald dat de dagjestoerist na een kort bezoek aan de Markt, de Oudenberg en misschien de voormalige Sint-Adriaansabdij⁴³, die al enkele jaren niet langer onderdak biedt aan het stadsmuseum, snel doorreist naar een volgende bestemming. En is, wat nog bezienswaardig is, dan niet meer bedreigd? Hier verwijzen we opnieuw naar Albert Schrever die al in 1984 schreef dat de toekomst en het behoud van het Geraardsbergs historisch erfgoed uiteindelijk in handen ligt van haar bewoners én vooral van hen die er verantwoordelijk voor zijn.⁴⁴

Jacques De Ro
jacques.de.ro@telenet.be

Met dank aan Philippe Haegeman, Anne De Waele, Sven Cloquet en Marc Meul.

38. J. De Ro, "Den Bleek" te Geraardsbergen. *Historiek van een beschermd landschap*, in *Gerardimontium*, nr. 243, 2012, p. 27-30.

37. J. De Ro, M. De CEUKELAIRE "Gesloopt en ingepakt. De kruiswegstatie en het huis op de hoek van de Dender- met de Vredestraat te Geraardsbergen, in *Gerardimontium* nr. 267, 2016, p. 23-26.

38. Meer uitgebreid in E. COPPIN, *Mattentaart, Muur, Manneken Pis en meer*, in *Kerk & Leven*, 17 augustus 2016, p. 13.

39. Interview met Marc Meul, Geraardsbergen, 18 augustus 2016.

40. Van de beschermde monumenten (het *Lombardenhuis* in de Vredestraat, de *Liberale Kring* op de Markt en het *hotel Geraard* in de Lessensestraat) mag men bijvoorbeeld spreken van een geslaagde restauratie, maar ook sommige particulieren in de stad hebben bij een opknapbeurt van hun niet beschermde woning rekening gehouden met de erfgoedwaarde.

41. De *Monumentenprijs* is al jarenlang gemeengoed in vele steden en zelfs in sommige dorpen in Nederland; pas de laatste jaren hebben, naast de *Vlaamse Monumentenprijs*, ook sommige Vlaamse steden een *Monumentenprijs* zoals Antwerpen, Brugge en sedert 2015 Gent.

42. Verwijst naar de eerste eigenaar Ferdinand Borremans (1873-1929), producent van mineraal water.

43. Helaas alleen te bezoeken met gids, net als de Sint-Catharina-, de Hospitaal-, de Sint-Jozef en de Hunnegemkerk, die de moeite waard zijn om te bezichtigen.